

"זאת ירושלים פתוך: הגוים שמתייה וסביבותיה אַרְצוֹת" (יחזקאל ה, 5) – פסוק מקראי זה ודומיו הרגילו לא רק יהודים, אלא גם נוצרים (ובמידת־מה גם מוסלמים) לחשוב על ירושלים כטבורו של עולם. כתוצאה מכך, הרבה מן החקירה ההיסטורית במערב היא בגדר "התבוננות בטבור" (omphaloskepsis), לא כאמצעי למדיטציה, אלא בגלל ריכוז יתר בדל"ת האמות של העולם הקרוב והמוכר. ואכן, לרובנו, מדינת־הענק אינדונזיה נמצאת "מחוץ לעדשה", כפי שכותב רותם קובנר בדברי ההקדמה לקובץ המאמרים שבגיליון זה. **בזמנים** אנחנו משתדלים, כידוע, להרחיב את העדשה ולעתים לצפות מבעדה גם בהיסטוריה של אזורים רחוקים מתודעתנו – אף כי גם בדיון בהם נוטים לעתים חוקרים ישראלים באופן טבעי להתמקד בסוגיות הרלוונטיות לנו: בטרגדיה הנוראה שפקדה גם את הקהילה היהודית הקטנה באינדונזיה בשנים של מלחמת העולם השנייה; ברדיפות ובסבל של מיעוטים אחרים בארכיפלג – הסינים, למשל – שמעשי הטבח בהם מעידים כי הַרְשַׁע פורץ מדי פעם בכל מקום ומקום על פני כדור הארץ, לרבות בחברה שהיא במהותה סובלנית ופולורליסטית; וברעיונות של קנאות מיליטנטית המחלחלים גם לתוך האסלאם האינדונזי המתון.

תהליך השחרור של אינדונזיה משלטון זר, הולנדי ויפני, התרחש במחצית השנייה של שנות ה־40 במאה העשרים (אינדונזיה הכריזה על עצמאותה ב־17 באוגוסט 1945 אך קיבלה הכרה רשמית רק בסוף שנת 1949). בשנים הללו הגיע למעשה אל סופו העידן הקולוניאלי, שראשיתו הייתה בעת החדשה המוקדמת: מדינות אירופה נאלצו לוותר על שליטתן הממושכת באזורים נרחבים של העולם, גם אם השאירו בהם את חותמן.

משרד החוץ האינדונזי הוא שארגן בשנת 1955 את ועידת בנדונג (Bandung), ובה השתתפו נציגים מ־29 מדינות מאפריקה ומאסיה שזכו זה לא כבר בעצמאותן. מטרתה הייתה לטפח את הקשרים הכלכליים והתרבותיים בין המדינות החדשות הללו ולהביע התנגדות נחרצת לכל צורה של אימפריאליזם, קולוניאליזם ונאו־קולוניאליזם. המטרות והעקרונות שעליהם הוצהר בוועידה זו – הזכות להגדרה עצמית מדינית, כיבוד הריבונות של כל המדינות,

אי־אלימות ודו־קיום בשלום, אי־התערבות בעניינים פנימיים, הגנה על זכויות האדם וקריאה לשים קץ לכל אפליה על בסיס גזעי – לא נשמרו אמנם לאורך זמן, לא על־ידי המעצמות, לא ב"גוש המדינות הבלתי־מזדהות" שנוצר בוועידת בנדונג, ולא באינדונזיה עצמה. ואולם ועידה זו נחשבת עד היום לפרשת מים היסטורית, מקור גאוה לאינדונזים והשראה לוועידת הפסגה של מדינות אסיה ואפריקה שהתכנסה באינדונזיה בשנת 2005, הפעם בהשתתפות נציגים מ־80 מדינות. כלומר, גם אם מדינת־הענק השוכנת בארכיפלג בדרום־מזרח אסיה נראית מ"טבור העולם" בירושלים כרחוקה ושולית להווייתנו, הרי ברור שיש לה חשיבות רבה מאוד במערכת היחסים הבינלאומיים בדורות האחרונים.

ההיסטוריונים הצרפתים מאסכולת האנאל (Annales) לימדו אותנו לחשוב על תולדות העולם גם במושגים של הטווח הארוך (la longue durée) ולהבין, כי אירוע היסטורי מסוים, דרמטי ככל שיהיה, אינו אלא שבריר שנייה ברצף הממושך של התמורות בתבל. צניעות מסוג זה יש לאמץ גם בראייה המרחבית של העולם, ולשם כך כדאי להתבונן מדי פעם במפות המאתגרות שמציגות את פרישת היבשות מזווית אחרת מזו המקובלת באטלסים שעליהם התחנכנו. אפשר באופן לגיטימי לשרטט את כדור הארץ כך שאפריקה תהיה "למעלה", אירופה "למטה" ואינדונזיה תהא במרכז. ראו, למשל, את המפה הזאת:

<http://www.lspphoto.com/wp-content/uploads/2009/07/upside-down-mapsfw.jpg>

והנה גם מתברר כי, בניגוד לתפישה הרווחת בינינו כיום, ירושלים לא נחשבה מאז ומעולם ובהכרח ל"בירת הנצח" ול"סלע קיומנו". לא זו בלבד שהיו מנהיגים יהודים ששקלו בכובד ראש חלופות לציון כמדינה וכמקלט לעם היהודי, אלא שנשמעו אף הצעות, גם מפני ציונים נלהבים, לחלופות לירושלים כעיר הבירה. בשנת 1938, למשל, היה מי שהציע – ברצינות גמורה – להכריז על המושבה זכרון יעקב (ובה אז כ־1,500 תושבים) כעל בירתה של המדינה העברית העתידה לקום (ראו מאמרו של אהוד מנור); אחרים הציעו את חיפה, והרצליה ורחובות... הווה אומר, מרכז ופריפריה, כמו יופי וכיעור, הם בעיני המתבונן.